

Artà

PREMSA
CORTINA

ANY II - NÚM. 16

PERIÒDIC INDEPENDENT D'INFORMACIÓ LOCAL

SETEMBRE, 1984

TARDOR

Anys i anys un cop creuat es Pla d'Es Molinet, abans d'entrar a la Vila es contemplava, erta com un sentinella, la Palmera de S'Hort D'En Sureda. Hort de dins s'alou. Prop de dues quarterades de terra bona que gaudia de tres dies d'aigo, quan rajava a voler Sa Font de Sa Figuera.

Propietat de gent "d'alcurnia" com els Sureda Sancho, afrontava els embats de les tempestes com una vella dama sabedora de la pro-sàpia que representava.

Ara la palmera és morta. Ha seguit la trajectòria d'aquells arbres que subratllaven la fesomia urbana d'Artà, com el de pisos de Ca'n Tomàs que no sabem quina mala idea el va fer tallar.

Aquí la teniu, a l'estampa de la palmera. Vençuda, cabells lassats, imatge d'un temps fuit i que ningú millora.

Perquè el que és trist de la mort de la palmera és que no sigui substituïda per una altra o per deu més.

L'única tristor del temps que fuig és que no es millori el que vé.

Es llei de vida, el canvi.

Es trist, repetim, que el que acaba no trobi substitut.

Perquè això no és el canvi.

Això és el més pur nihilisme:

Res.

Setembre, 1984

EDITORIAL / ARTESANIA POPULAR

La cessió de Na Batlessa al nostre municipi és prou important i significativa perquè afecti positivament el clima cultural del poble. El profit que se n'hi pugui treure dependrà de la vida que aculli, és a dir, de les activitats que s'hi promoguin, de les quals ja n'hem percebut una mostra tan sorprenent com encertada. Ens referim a la I MOSTRA D'ARTESANIA POPULAR artanenca, esdevinguda la passada fira de setembre, amb les modalitats d'obra de palma, brodaria diversa (punt antic o mallorquí, punt d'ombra, de creu, de macetes i altres brodats) i, a part, una exposició de terra cuita.

Aqueixa mostra, a part del seu mèrit intrínsec, gaudi d'un evident oportunisme. No és el punt, aquesta editorial, de comentar exhaustivament el que va ser exposat. A altres llocs ens remetem i, sobretot, als comentaris saborosos que tradueixen la sorpresa dels visitants. El que sí voldríem és interpretar els gestos humans i creadors que s'hi troben en grau elevadíssim, i empènyer futurs imitadors entre la joventut, que és la meta a què aspiren els expositors.

La labor de brodat —i també la terrissa— necessita mans hàbils, pacients i consciencioses; sentit de l'harmonia i bon gust; estimació de l'obra ben feta i acabada; possessió i domini del temps. Un món subjugat per la pressa i el consumisme, amb fretura excessiva de temps, no promou aqueixos oficis o activitats (que no gratifiquen en duros la feina invertida), fent-los dependre, cada dia més, de la supervivència dels actuals artífexs. Això és alarmant, no hi ha dubte. Però el que més preocupa és que, junt amb les obres i habilitats, s'acabi l'esperit d'on procedeixen i minvi entre nosaltres la força creativa i la fidelitat històrica. Ben trist haurà de ser que Artà no perpetui els seus valors peculiars, per ineptitud o manca d'interès. Tant de bo que no se n'hagi de parlar!

Deixem a part els caires alarmistes. No creim tant en la mala fortuna o en la roda fatídica del temps, com en l'esforç conscient i solidari de la comunitat. Vetaci la força que tenim a mà. Tornem-hi, doncs, a glossar l'encert i l'oportunisme de la MOSTRA. Encoratgem la bona disposició dels artesans i l'entusiasme que mostren perquè surtin aprenents entre la joventut. Animem els educadors, que inculquin als deixebles el gust per la feina manual ben feta, com a element formatiu indispensable, i aprofitin les manualitats que arrelen a ca nostra i venturosament perduren. Instem els poders públics i les institucions culturals i de lleure, perquè facilitin l'expansió d'aqueixes tècniques amb estímuls organitzatius i pecuniaris, que són avui imprescindibles.

I brindem, finalment, tots a l'una, per un poble feel a si mateix, que reculli el desafiament del seu trajecte secular; solidari, per la cohesió de tots els artanencs, i especialment creatiu, com a indicatiu segur de vida i d'esperança.

Artà

Año 2 - N.º 16 - Septiembre, 1984

Colaboradores:

GABRIEL GENOVART

PLANAS SANMARTÍ

JOSEP MELIÀ

JOAN REUS (Fotografia)

MARGARIDA SIQUER

NICOLAU CASELLAS

BONET DE SES PIPES

MACIÀ RIERA

GREGORI MATEU

SANTIAGO PERELLÓ

BERNARDO COMAS

ANTONI GINARD CANTÓ

JOAN SARD I PUJADAS

JAIME MASSANET

J. MASCARÓ PASSARIUS

Coordinació:

SERAFÍ GUISCAFRE I

JOAN ESCANELLAS I LLINÀS

IMPRENTA POLITÉCNICA

Troncoso, 3. Teléfono 21 26 60

Palma de Mallorca

Depósito Legal P. M. 203-1983

GLOSES IL·LUSTRADES D'EN PINDANGO

A s'estiu li deim adéu!

Setembre mos du sa fira.

Q e enguany va ser divertida
i no mos sap gens de greu.

Na Batlessa ja és d'es poble
Gràcies, Tòfol Sagristà!

Homos com tú no n'hi ha
senzill, treballador i noble.

Aquest mes si fa una festa,
hi cantarà en Tomeu Penya
i, si es temps no ho espenya,
un gran desfile de festa.

I com que res mos espanta
en Guerrero i na Gina
faran sa cosa molt fina
amb sos d'Artà Balla i Canta.

Si feis sa ballada oberta
crec que convé juntar-vos
i ballar de dos en dos
per Sant Antoni, l'Oferta.

ARTAnencs fora d'ARTÀ

NCF

NOM: BARTOMEU GILI BISQUERRA

Malnom: D'es Molí.

Edat: 50 anys

Ocupació: Militar: Comandant Jefe de Transportes y Propiedades de Mallorca e Ibiza.

Aficions: L'esport en general i el tennis en particular.

Adreça: Avda. G. Alomar Villalonga, 37-1.º de Palma.

Casat amb: Margarida Pascual, de Sant Llorenç

Fills: 3 (Joan, Antoni i Bartomeu).

Relació amb el poble: lamentablement escassa.

* * *

Els majors el recordaran quan de petit acompanyava el padrí Tofol assegut dins el carro ple de taleques de blat per moldre al molí. Els de mitja edat, de quan formava la parella defensiva del Club de futbol, amb En Domenge i En Toni Boter. Eren els temps d'En Polla, d'En Salvador Morro, d'En Joan Peix... i fins i tot recentment de l'homenatge als Presidents, que encara va jugar. De ben jove ingressà a l'Acadèmia Militar de Saragossa, passant després per Villa Cisneros i Castelló. Ara viu a Palma, i encara que vé poc per la vila, l'ensuma d'aprop, ja que passa els caps de setmana a Sant Llorenç o a Cala Millor. En Tomeu és pobl i tan sols li queden fills de cosins al poble: En Joan i En Miguel Garreta. Recorda amb gust la gent del seu temps, els amics: En Toni Serverí, en Toni Palou, En Rafel Piris i altres. No s'ha volgut desprendre dels solar de Ca Donya Petra, perquè... qui sap el que pot passar? Encara li tira Artà.

NOM: JAUME ALZAMORA BISBAL

Malnom: De Son Ramon (Ramoneta).

Edat: 56 anys.

Ocupació: Militar, Capità d'Infanteria.

Altres dedicacions: Negocis a l'Arenal i important càrrec al Patronat de les "quinieles".

Aficions: Filatèlia i horticultura.

Adreça: A Palma: Bala Roja, 2.D-2.º B i a l'Arenal: Amílcar, 16.

Casat amb: Maria Moyà Mercadal, nada a Menorca.

Fills: 6 (Joan, Fernando, Marilena, Jaume, Damià i Angel) i 2 néts.

Relació amb el poble: més poca de la que voldria.

En Jaume és un home molt feiner, nat els temps dificultosos de la nostra guerra hagué d'espavilar-se fort ferm per obrir-se camí en la vida. D'al·lot estudià lletres al Seminari, aleshores única sortida per l'estudiant de casa humil; després cursà comerç a Manacor on s'hi traslladava, mig mort de son a trenc d'auba —amb el tren de les 6 1/2— per retornar tot depressa per complir amb el seu quefer al Sindicat. Es va casar a Menorca quan ja era militar. La seva agradable veu de baix el va dur a cantar al cor i a actuar de locutor de Radio Joventut d'Inca, quan hi estava destinat. Actualment és el Capità "Jefe" del Negociat de Personal del Cir 14, alhora que ocupa un càrrec directiu al "Patronato de Apuestas Mutuas". També sol pegar qualche ullada als negocis que té muntats per l'Arenal i que manegen els seus fills. Si li vé de lleguda s'entretén per dins s'hortet que té a Llucmajor. Sa mare, que encara s'aguanta bé, viu amb ells a Ciutat.

XERRAR BÉ POC COSTA

LA FIRA

Dia nou de setembre, l'endemà de la Mare-de-Déu, és enguany tradicionalment celebrat. Mal que troni, llampegui o s'ennigui, esperam una vila lluent quan s'apropi la fira, i la gent, *resoluta* (no va a dir "resolta"), concorri puntualment a la plaça, convertida, unes hores, en imponent firal. Baldament el canvi malmeti l'aspecte que tenia, la nostra fira manté una celebració vivent i veterana. Si no hi capleven les guardes de mules, poltres i pollins o l'abundor de bestiar gros i menut que encisava de goig els nostres avis; si agricultura i *ramaderia* (no es diu "ganaderia") no són avui oficis dominants, no concloquem de pressa que la fira *mancabi* (o "vagi a menos", expressió que no pot anar, d'incorrecta). Evoluciona la *mercaderia* (no diguem "mercancia"), però la innúmera gernació de *firaies* (no "ge-

riants"), amb el seu trull agafadís, alimenta el bessó d'una cita anyal i segura, que subsistirà el proper mil·lenni si continua el món i l'eima ens dura.

Del que interessa el cor, la boca en parla. La conversació divulga l'excel·lència d'un mercat on s'hi compren, a bon preu, estris usats, on si pot regatejar la mica, on s'hi deixa caure la ventura brindant-nos improvisa i anhelada ganga. No és, doncs, estrany que arreu arreu parlem qui-sap-lo de la fira. Però espesses vegades, negligint el refrany de "qui barata, es cap se grata", cloem una mala barrina, mentre canviem alguna de les nostres per paraules intruses i caricaturesques, que faríem bé d'evitar.

Vetací, doncs: ¿què farem amb tant de "gènere" si tenim *articles* i *gènere* a bastament? ¿De quan ençà un *mercado de vell* o uns *encants* s'han de dir "baratillo"? ¿Es imprescindible que un *lloc de venda* o una *parada* s'anomeni "puesto de venta"? ¿Per què el mot "quiosco" ha de suplir l'autèntic *quiosc*, o *tenderol* s'ha de mudar per "tenderete"?

A ningú no li planyem el *guany*, però sí la "ganància". I vius! : qui topa amb el *pilladiners* o *pispadiners* (malanomenat "pilladineros") mesuri bé l'aportació, perquè no el tongui la mala fortuna.

Pensem, a l'últim, en categories comercials, que la nostra llengua no ha de ser venal, i qualsevol permuta d'expressions i vocabulari sembla un negoci com el de Na Peix-frit o de madò Coloma. Tant de bo que n'escapem, si a Déu plau.

JOAN ESCANELLAS I LLINAS

Hi hagué un temps, quan anàvem a escola a Ca les Monges Moreies, que el Teatre estava tancat. Sovint entrava a Ca Na Maria Sineva, que ensofrava palmes al corral mentre en Joan Seu escometia a la seva filla Margalida pels cantons, i li demanava quan acabaria les obres del Teatre. No ho sabia, és clar. Per mi resultava evident que aquell portalam tancat era una mala notícia pel poble. I que quan s'alcés el teló tots seriem una mica més feliços.

Mai no m'havia enganyat tant. Perquè encara que dies a venir passaria molts bons moments anant a la sessió cinematogràfica del capvespre, res no es pot comparar a la tristesa que vaig sentir el dia que no em deixaren entrar a veure "Escuela de Sirenas". Aquell dia les portes del Teatre es tornaren tancar per a mi. Només que aquesta vegada el tapiava un mur d'obscurantisme, d'hipocresia moral i de buidor polític-social.

Una nit, a Barcelona, tampoc no fa gaire, li vaig contar la feta a Xavier Cugat. Es rebentava de riure.

—“Però si “Escuela de Sirenas” es una pel·lícula infantil, plena d'ingenuïtat i candidesa...”

“Es clar que sí, senyor Cugat, i el meu fill Josep, que té dotze anys, la va dur en video-cassette en fa tres o quatre. Però vosté no sap el que n'Esther Williams era per a la gent d'Artà. En Lluïset, el fotògraf, en feia còpies pirates igual que ara qualcú fa amb les històries “hardcore” o “porno-dur”.

M'hauria agradat conèixer Esther Williams per dir-li. Al millor li agradava saber-ho. El més segur, de totes formes, és que li fés pena.

Qui podia trobar que “Escuela de Sirenas” era immoral? Haver passat d'allò a veure la gent nedant en pilotes i en promiscuïtat per Ferrutx i Cala Mesquida en una sola generació és tota una glopada d'història. D'una història que rebíem a majors dosis a les pel·lícules del Principal que a les lliçons de l'escola. Només el cinema ens ensenyava que hi havia un món exterior que s'eixamplava cada dia, en canvi constant.

I que per ventura també un dia ens obligaria a canviar a tots nosaltres.

Ara que el Teatre s'ha cremat, he vist com reviscolaven molts d'ecos que considerava mig

SEMPRE PLOU
QUAN NO HI
HA ESCOLA

(Records
dispersos)

adormits. Aposta pens que si conegués Esther Williams —que tan sols ara no sé si viu— no li diria que em va fer tan desgraciat per no tenir els quinze anys fets. Li diria quantes vegades veíem “Fiesta brava” i l'entusiasme que aquell film produïa entre els artanencs. Segur que això sí l'alegrava. No tant, per descomptat, com el que ens alegraria recobrar el nostre Teatre.

JOSEP MELIA

Escenari del Teatre Principal d'Artà.

TRIBUNA ABIERTA

COLONIA DE SAN PEDRO

Ca Los Cans

Hace aproximadamente un año, un asiduo colaborador de esta revista y yo mismo, denunciábamos el triste y deteriorado aspecto que ofrecía la Cala de Ca Los Cans, por la instalación masiva de tiendas de campaña cuyos moradores, en su gran mayoría, convirtieron este lugar en un basurero.

Pues bien, en nombre de ambos, y me imagino que en el de muchos asiduos, me permito felicitar desde aquí la labor realizada por el cuerpo de la Guardia Civil de Artá, por su oportuna intervención, evitando la instalación de tiendas en todo el contorno de la cala, aunque con ello, lamentándolo, se haya puesto limitaciones a los verdaderos campistas, amantes del aire libre y de la naturaleza.

No siempre, como en esta ocasión, podemos contemplar actuaciones de este tipo, procedentes de nuestras instituciones, dando respuesta a cualquier inquietud, venga de donde venga, y que, sin duda, con ello, hacen abrigar esperanzas de solucionar otros males que azotan a este pueblo: urbanismo, construcciones urbanas en tierras rústicas, levantamiento de muros sin limitación en sus alturas...

Deberíamos preguntarnos: ¿Es que el proceso de urbanización no va a respetar nunca lo bello?

De todo ello quisiéramos también un día hacer llegar nuestro agradecimiento.

J. L. RECHE

UNA VALL AL SOL IXENT ARTÀ I EL SEU PAISATGE

Artà no és únicament un poble privilegiat pel fet de gaudir d'un paisatge excepcionalment bell, sinó que ho és també per haver tingut uns homes que, amb la sensibilitat del seu esperit, saberen, primer, copsar l'essència profunda d'aquesta terra i, després, la saberen descriure amb la mestria, gairebé insuperable, de la seva ploma ben tallada.

El paisatge d'Artà de Josep Sureda i Blanes, els *Croquis artanencs* del Pare Rafel Ginard Bauçà i el *Salteri de la Mare de Déu de Sant Salvador* de Josep-Francesc Sureda i Blanes constitueixen les tres fites senyeres del que bé podríem dir-ne l'escola d'Artà: el triptic admirable d'unes obres que tenen en comú un estil primmiradíssim i un lèxic ric i sucós, nodrit en bona mesura en el llenguatge del poble i en el classicisme que s'havia conservat en la parla camperola.

Josep Sureda i Blanes

El paisatge d'Artà

EDICIÓ HOMENATGE

Portada de *El paisatge d'Artà*, obra publicada a Ciutat a l'any 1961 i que és el recull de les col·laboracions de l'autor al periòdic *Llevant*.

Tant els *Croquis artanencs* com *El paisatge d'Artà* són, com és sabut, la recopilació de les col·laboracions dels autors respectius en aquell *Llevant* del mestre Andreu Ferrer, i eren ambdós conscients que els seus escrits en aquell periodiquet de la ruralia —que durà de l'any 1916 fins prop de 1930— havien

d'arribar al poble pla i senzill al qual anaven dirigits. I tal és el que meravella d'un i d'altre: la virtut de saber escriure tan bé i tan bé en un llenguatge tan cristal·lí i tan assequible.

¿A on estava el secret? Aquells escrits de Don Josep Sureda i del Pare Ginard anaven, sí, adreçats al poble;

Portada dels *Croquis artanencs*, aplec (incomplet) de les col·laboracions del Pare Ginard al periòdic *Llevant*. Obra publicada a Artà l'any 1929.

mes, abans, s'havien amarat d'ell. Diu Baltasar Porcel parlant del vell Sureda i Blanes que *El paisatge d'Artà* "és un llibre d'una sensibilitat i riquesa lingüística fina i profunda",¹ i és que Don Josep, el mateix que el Pare Ginard (i semblantment a com abans havia fet Mossèn Alcover, que fou el primer en adonar-se de l'immens tresor lingüístic que conservava la gent del camp), havien sabut escoltar aquell llenguatge pagès de les primeres dècades d'aquest segle, que encara servava el mot exacte de cada cosa: la paraula més justa, el vocable més expressiu, el terme més escaient...

El mateix Don Josep parlava de l'estil del Pare Ginard amb unes paraules que bellament li podríem fer extensives al seu propi: "La llengua que empra té una saba pagesa, gairebé diríem artanenca, inimitable. Fins i tot quan usa mots proscrius de la poesia, els alça, els daura i sap donar-los una brillantor de cosa nova que encanta. Home de vasta cultura, el seu llenguatge mai és erudit; no té la pruija

d'escriure per un parell d'iniciats; tots els mots que usa són vius en les nostres ruralies; no tenen res de la polsina i humitat de les biblioteques; serveixen el guspireig, l'encesa brillantor de les coses que tenen vida pròpia".²

Fou per haver sabut aprendre de la saviesa dels humils que aquells doctes homes s'impregnaren de la saba del poble i de l'expressivitat del seu llenguatge; tant o més que el seu coneixement dels clàssics, aquesta font havia de contribuir a conformar el seu estil. El Pare Ginard ens ho conta quan ens parla, a un dels seus *Croquis*, d'una tornada a la vila, horabaixant, fent camí amb la companyia d'un artanenc camperol: "El temps que ell parlava no digui res, sinó que badí àvidament les orelles per tal que trametessin a la memòria aquella conversa tan fresca i tan gustosa i la meua ànima, qui sedeja de tot ço que pertany a la parla vernacular, s'abeurà amb l'aigua pura d'aquell llenguatge tan viu, tan saborós i cristallí que fluïa abundantment de la boca de mon amic vell com d'una font gemada. Quan s'acabà la carretera, que preguérem comiat, romanguí amb un endarrer que no us podeu figurar. S'era romput l'encís, me faltava aquella música de paraules més agradosa i agomboldadora que un cant de bressol".³

Tal vegada per això mateix, per haver sabut escoltar primer la veu viva d'una gent, foren després capaços, aquells homes, de sentir les veus del silenci d'un paisatge. Un paisatge sobre el qual es retalla sempre l'home... Home, terra, llengua i tradició en comunió íntima i fonda. Quan, anys després, Don Josep-Francesc Sureda i Blanes publicaria el seu *Salteri*, era plenament conscient de resseguir la tradició literària del seu il·lustre oncle i del no menys il·lustre franciscà. I el

SALTERI DE LA MARE DE DÉU

DE SANT SALVADOR D'ARTÀ

Josep F. Sureda i Blanes

Salteri de la Mare de Déu de Sant Salvador, obra publicada a Ciutat a l'any 1975.

millor elogi que podem fer al deliciós llibret de Don Pep Francisco és el de dir, amb tot honor a la veritat, que no desmereix un punt dels seus precedents. A més, el jove Sureda i Blanes no solament descrigué el nostre paisatge centrant-se en el puig axial de Sant Salvador i contemplant, des d'aquest punt de vista dilecte, el seu entorn, sinó que també el pintà. I com! Repu-

Josep Sureda i Blanes (1890-1984), autor de *El paisatge d'Artà*.

tat com a metge notabilíssim al llarg de tota la seva vida professional, es revelà, als últims anys de la seva existència entre nosaltres, com un delicadíssim prosista i un pintor primorós. Amb la ploma, certament no es prodigà; mes a la pintura s'hi entregà amb inspirada febricitat i deixà, en poc temps, una producció copiosa i creientment valoritzada.

El Pare Ginard Bauçà i els dos Sureda i Blanes, aquests són els homes que ens han ensenyat a contemplar, a sentir i a estimar. Tots els seus escrits sobre el nostre poble i el seu paisatge són vertaderes guies espirituals, itineraris de l'ànima que ens menen al més fons de nosaltres mateixos. Tenim, en vers d'ells, el deure de la gratitud perenne, i la millor manera d'honorar la seva memòria és procurar que la seva obra continuï arribant a la gent per a la qui fou escrita. Tant *El paisatge d'Artà* com els *Croquis artanencs* (en una nova recopilació que recollís la totalitat d'aquests escrits del *Llevant* i del *Bellpuig*) reclamen des de fa temps una nova reedició; i el mateix es podrà dir aviat del *Salteri* de Don Pep Francisco.

Pare Rafel Ginard Bauçà, T.O.R. (1899-1976), autor, amb el pseudònim de Fèlix, dels *Croquis artanencs*.

Josep Francesc Sureda i Blanes (1916-1983), autor del *Salteri de la Mare de Déu de Sant Salvador*.

D'aquesta manera seria possible que aquestes obretes arribassin a les noves generacions; i a les nostres escoles, que és el lloc a on haurien de començar a ésser conegudes. Ja què ens va estar vetat a nosaltres el que ens parlassin mai, a les aules, del que era el més nostre i ningú ens digué res sobre *El paisatge d'Artà*, o sobre el Pare Ginard, o sobre *El tresor dels avis* de Don Andreu Ferrer —per citar només algunes de tantes i tantes coses que ens romangueren amagades i que vàrem haver d'anar descobrint a poc a poc, gairebé en solitari—, facem ara el que pertoca per tal que la generació que puja arribi a conèixer i estimar tot allò que constitueix el més nostrat.

GABRIEL GENOVART SERVERA

¹ PORCEL, B. *Les illes, encantades*.

² SUREDA i BLANES, J.: *El poeta d'Artà*, Artà, 1961.

³ GINARD BAUÇA, R.: *Croquis artanencs*, Artà, 1929.

PLAN DE ESTUDIO DEL AGUA DE ARTA (FINAL)

CLORUROS.—Los valores elevados de estos se pueden deber a:

- Filtraciones de agua de mar.
- Contaminación procedente de la orina del hombre y de los animales.
- Contaminación por desechos industriales (fábricas de helado, salazones etc.).

SULFATOS.—El exceso de este compuesto puede ser causa de trastornos gastrointestinales, sobre todo en los niños.

NITRATOS.—No se tolera en el agua potable una concentración superior a 30 mgr/l. Además de que su presencia es un índice remoto de contaminación (por nitrificación de la materia orgánica a partir de aguas residuales, industriales o abonado de las tierras), puede producir la metahemoglobinemia infantil (incluso a partir de la leche materna, aunque el lactante no ingiera directamente el agua problema), y puede inducir cánceres a través de las nitrosaminas que pueden derivarse de ellos. Es interesante en nuestro medio conocer que la concentración de nitratos es mayor en las aguas profundas (pozos).

CALCIO, MAGNESIO, HIERRO Y MANGANESO.—no producen trastornos de salud a las máximas concentraciones en el agua natural. No obstante pueden plantear problemas técnicos (Obstrucción de tuberías por depósito de sales de calcio y magnesio, sabor y olor desagradable

por hierro y manganeso, manchas en la ropa y lavabos...

COMPONENTES QUIMICOS INDICADORES DE POSIBLE CONTAMINACION FECAL.—Llamamos contaminación fecal del agua a la existencia en ella de deyecciones humanas y/o animales, con toda la carga bacteriana que esto conlleva.

AMONIACO.—Se considera una prueba de contaminación fecal reciente, y por tanto potencialmente peligrosa. No se permite su presencia en el agua potable ni aún como indicios.

Cloruros, materia orgánica y nitritos son otros índices de contaminación fecal de los que damos a continuación los valores máximos permitidos:

CLORUROS	350 mgr/l.	AMONIACO	0
Materia orgánica	3 mgr/l.	NITRITOS	0

COMPONENTES QUIMICOS TOXICOS. VALORES MAXIMOS

Arsénico	0,05	Plomo	0,01 mgr/l.
Cadmio	0,01 mgr/l.	Selenio	0,01 mgr/l.
Cianuro	0,05 mgr/l.	Plaguicidas	0,00 mgr/l.
Mercurio	0,001 mgr/l.	Fluoruros	0,5 mgr/l.

AUGUSTO LEON

SA POESIA D'EN JOAN MESQUIDA

OH! BEC DE FERRUTX...

Al meu fill Gabriel

Oh! Bec de Ferrutx, tan calb,
et fas del temps patriarca.

Quan el matí escometent
ja fila fils de llum clara,
amb boires tereses i lleus
t'he vist la testa embenada,
pigard de revells, colors,
xalest, humit de rosada.
Carmins ara et vol pintar,
el sol ixent per les galtes
i el goig lluent d'un cel blau
arreu escamparà enlaire.
Danser, arriba l'oratjol,
però entén que tu no balles,
perquè els braços dus caiguts
servant ben ferm les collades.

Ah! Bec de Ferrutx, tan calb,
són verges totes les albes?
Del fons tan fons dels estels
ja deus esser endevinaire.

Ah! Bec de Ferrutx, tan calb,
amb barba rossa de càrrits,
que un dia dares, gratuït,
recer a en Gustí Lladre.
Guardia encara deus esser
les fredes nits d'hivernada.

Digues-me, qui infla el teu gep?
l'empreny de tantes gelades,
o els anys, —tants que no saps quants—,
tal volta el sol, que fa i calla
i et cau així, a cacarrells,
damunt tes nues espatlles.
Com trob que t'has envellit!
Et veig la carn corcovada,
farcit de cops i de bonyes,
amb talls que et baden l'entranya.
No som, tampoc aquell nin
que antany als teus peus jugava.
Tens tu, tota per a tu,
la llarga contrada lassa.
Tenc jo, i no tot per a mi,
un capsetó d'esperances.
Per taula, tens l'ample espai,
conreus, que et fan d'estovalles.
Seus, anhelant la llisora
de la badia ensenyada
que els dies de tempestat,
et mostra caixades blanques...
i enllà, una serra esplendent
perquè endolcís la mirada.

Jo et volia aixecar un cant,
trempat, amb veus del boscatge.

Ch! Bec de Ferrutx, tan calb,
que del pinar te'n fas jaca.

JOAN MESQUIDA

AVUI ME SENT TRIST

Escriu ara mateix amb l'ànima punyida de patiment, després de coneixer que dos joves, amics meus, fins ara plens de vida i farcits d'esperança, acaben de morir, a les primeres hores de la matinada, embarrats entre els ferros disforjos d'un cotxe estrellat.

No és més que una nova llàgrima del llarg i dolorós rosari de desgràcies que ens assolen, però que, en aquest cas, m'ha ferit un poc més d'aprop. Me fan feredat aquests nefasts i absurds accidents que, sense pietat i cruelment, trenquen la flor d'unes vides i frustren les il·lusions d'uns joves que encara esperaven amb els braços oberts la màgica ventura d'un viure joiós. La llarga corona de morts i ferits en la carretera és com una truculenta falcella que engoleix la pau familiar de tantes llars que fins ara eren un rabeig de pau.

Els accidents de tràfic, amb el seu tràgic tribut de dolors i llàgrimes, són com l'aixeta que desencadena un llarg enfiloi d'altres víctimes que ploren i pateixen en silenci, a casa seva, sense que gairebé ningú els faci cas: pares que estan desfets i amb les mans fermades davant la violenta separació del fruit de les seves entranyes; padrins que senten el buit d'una esperança esqueixada; germans petits desorientats per l'absurd d'un comiat sense retorn; amics impotents de fer reviure una presència que ja roman només en el seu record.

Sentim, en aquests moments, l'aversion i el fàstic d'un món sense entranyes que segueix promovent el consum de l'alcohol, o que deixa avançar el cranc verinós de la droga, o que permet la recerca loquenda de diversions buides i que ens duu, en darrer terme, a un abisme negre i feres del que es fa difícil sortir.

Estam farts de tants de negocis fangosos que trepitgen pertot arreu la dignitat humana i que xuclen sense clemència la sang verge dels nostres joves. El ritme excitant de vida i la buidor esgarriadora dels cors fa que quasi tothom vagi massa de pressa cercant allò que no es pot trobar.

Es fa necessari anar a poc a poc, deixant de caminar a les fosques, renunciant a cercar un fals paradís de renous, acabant de fugir de nosaltres mateixos, o esperant l'arribada d'una felicitat que no està mai enfora de nosaltres.

Hi ha, és cert, accidents inevitables, fruit de la fragilitat de la màquina o dels imponderables de la vida. N'hi ha també —i són els més dolorosos— que són conseqüència de la irresponsabilitat de molts individus que trenquen les lleis d'una necessària convivència. I aquests són els que de veritat m'omplen de dol i de tristesa.

Es podrien eixugar moltes de llàgrimes i mitigar nombrosos patiments si portàssim la vida amb més responsabilitat i amb menys presses.

GREGORI MATEU ESTARELLES

NA BATLESSA

Entrada a Na Batlessa.

Por fin, después de enconados, aunque siempre muy civilizados diferentes puntos de vista entre propietario y ayuntamiento, el domingo cinco de Agosto de 1984 quedará en los anales artanenses como el día que Na Batlessa donada por su titular D. Cristóbal Ferrer Pons, pasó a ser bien común al hacerse cargo de ella el Consistorio.

El pueblo de Artá es siempre muy sensible a los gestos desinteresados y en este caso acudió masivamente a realzar con su presencia el agradecimiento sentido en el fondo de su corazón.

Todos quisimos testimoniar a nuestro filántropo paisano, el cálido sentimiento de gratitud porque sabemos que la cesión del edificio es lo de menos. Lo esencial es que esta donación, a la

par que aprovechada, cambiará la configuración urbana del pueblo dotándole de unas perspectivas inéditas hasta el presente i que van a contribuir a su embellecimiento y a lo gratificante que resultará morar en él.

Aumentarán las posibilidades del habitat humano en el mismo centro, pero a la par será tranquilo y sosegado. Dos condiciones hoy muy raras en cualquier población.

Esperemos que el Ayuntamiento sepa dotar de funcionalidad al edificio.

La muestra de artesanía realizada el domingo feriado setembrino es una muestra de las innumerables funciones con que se la puede disfrutar.

Pero menguado servicio para tan gran cometido como el que puede prestar.

Bienvenida sea la muestra y bienvenido el desfile de modelos que se prepara para el ventinueve de Septiembre con actuaciones de "Artá balla i canta", Tomeu Peña, Guerrero y Gina, pero esto sabe a poco.

Nuestra preocupación nace del menguado panorama cultural que observamos entre nosotros. Y de lo poquísimo que se hace para crearlo.

Nuestros ediles andan más preocupados en politiquerías de campanario que a crear, de verdad hechos culturales.

Ahora no cabrán excusas. Un Instituto, un colegio de Formación Profesional, por poco cuidados que estén tienen que expandir cultura en derredor.

Se nos quemó el Teatro y debemos construir otro, pero al mismo tiempo fomentar las artes que deben ocuparlo.

Tenemos un edificio que, por su ubicación, por su estado, por sus condiciones, vale su peso en oro. Pongámonlo en marcha. No sólo con ocasión de ferias, fiestas y Navidades. La cultura es un hecho diario que tiene que acometerse con dedicación.

Todos los días del año se vive. Todos los días del año tienen unas horas para el ocio.

Procuremos que este ocio sea creador.

Pongámonos a trabajar para que Na Batlessa no haya sido un regalo inmerecido.

ECO

JOSEP SUREDA BLANES - RESUM BIOGRAFIC

(i FINAL)

- 1934 Imparteix un curs sobre tècniques modernes de la indústria química a la Universitat d'estiu de Santander alhora que publica "La técnica química en el siglo XX". Serà nomenat també durant aquest any membre del Comitè de relacions entre Catalunya i les Balears, que per cert no anaven polent del tot.
- 1947 Sembla que fou quan sortí "Jovellanos en Bellver" i el venidor sortiria "En l'aniversari de Miquel Costa i Llobera".

- 1953 Es posa a la venda "Un comentario en el centenario de Orfila", (el famós toxicòleg menorquí).
- 1954 El dia 11 de febrer ingressa com a acadèmic de número a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma llegint el tema: "La química de la goma de garrofin". Igualment escriu "Chopin a Mallorca" i comença a traduir els 12 atapeïts volums de l'Arxiduc "Die Balearen...". El 1955 publicarà "Costumbres de los mallorquines" i el 1957 "El Castillo de Alaró".
- 1958 "Mallorca y la tradición técnica" és el llibre que ens ofereix i fa un profund estudi de l'escola cartogràfica medieval insular sobretot el que el que pertoca a Vicenç Mut (s. XVII). Segons Rey Pastor considera aquesta obra "L'única contribució al desenvolupament de la Ciència" vertaderament a considerar, sobre la matèria. Surt a llum també la conferència que pronuncia pel seu ingrés a l'Acadèmia.
- 1960 Escriu "Las Academias médicas de Mallorca 1788-1831" i el proper any: "Estado Sanitario de la payesía mallorquina a fines del siglo XVIII" i surt la 2.ª edició d'"El Paisatge d'Artá". El 1963 donarà a llum "La creació científica", el 1965 "Pagesos i poëtes", el 1966 "Pau Piferrer a Mallorca", El 1969 "Orfila i la seva època", el 1971 "Petites històries", el 1974 "Mallorquins d'ahir" i el 1977 "Històries aldanés".
- 1983 Es nomenat "Dr. Honoris causa" de la Universitat de Mallorca i l'any 1984 actual mor a Barcelona, a un pis del barri de Sarrià on vivia amb el seu fill. Durant la seva vida va passar una temporada a Veneçuela i una altra a Sevilla.

JORGE LLULL RIERA

DISTRIBUIDOR Y ASISTENCIA TECNICA:

BOMBAS GUINARD, S. A.

CALLE FIGUERAL, 29 - TELEFONO 56 21 18

ARTA (MALLORCA)

CAMBIO EN LA NOTARIA.—La titularidad de la Notaría de Artá se encuentra vacante desde hace aproximadamente un mes, fecha por la que D. Miguel Mulet Ferragut, Notario titular hasta entonces, se marchó a tierras del Norte de España —concretamente Bilbao— para hacerse cargo de una de las Notarías de aquella región. Durante el tiempo que estuvo entre nosotros supo granjearse la amistad de cuantos le conocieron, rompiendo un poco la idea clásica del Notario de despacho y encerrado en un círculo restringido de personas, por lo que era fácil, en las horas de asueto, verle jugar una partida de "dominó" con gentes de cualquier condición social o inaugurando una exposición u otro certamen de tipo cultural, faceta en la que se interesó vivamente dentro del ámbito artanenc. Vaya, pues, desde estas líneas nuestro deseo de un exitoso futuro en su nuevo destino.

Hasta tanto se incorpore un nuevo titular, la vacante de la Notaría está siendo cubierta por D. Pablo Cerdá Jaume, Notario de Son Servera.

RESIDENCIA.—Al igual que el año anterior, por la Dirección del Restaurant "S'Era de Pula", se invitó a todos los moradores de la Residencia para personas mayores, así como equipo asistencial y empleados a una jornada de esparcimiento, así como a una comida en dicho Restaurant. Tras la comida, abundante y exquisita, se formó una pequeña fiesta entre todos los asistentes para continuar con una visita a las zonas de Cala Millor y Cala Bona. Una vez concluida la jornada, todo eran caras felices y muestras de agradecimiento para con el anfitrión, agradecimiento que L'Artá quiere hacer patente por el gesto hacia unas personas a las que no se les debe regatear la más mínima muestra de cariño.

COLONIA DE SAN PEDRO - CRUZ ROJA.—El domingo día 9 de septiembre se celebró en la Colonia de San Pedro, organizado por la Cruz Roja del Mar de aquella población, una demostración de salvamento y socorrismo en el mar, en la que participaron numerosas embarcaciones y personal adscrito a la sección de salvamento de la Cruz Roja del Mar. Dicha demostración fue presenciada por un numeroso público que pudo comprobar el alto grado de especialización de los participantes en las tareas de salvamento.

Artá, tierra de ases en el deporte del pedal, está asistiendo al nacimiento, como futuro continuador de esta tradición, de un nuevo valor artanenc. Se trata del aún "niño" de 10 años de edad, Miguel Alzamora Riera (a.) "Coca", quien debiendo correr, por su edad, en la categoría de benjamines lo está haciendo en la de alevines, con chicos de edad superior en dos y tres años a la suya, lo cual no ha sido obstáculo para que en dicha categoría haya conseguido tres primeros y dos segundos premios en carreras de pista, así como numerosos éxitos en las distintas pruebas en las que ha participado. El C.C. Artanense le entregó una placa por el pundonor demostrado.

QUILES

ESCLAFITS I CASTANYETES—Enorme éxito el de la velada del día 15 de Septiembre en las que intervinieron las agrupaciones Es Castell de Capdepera, Rondalla Maristella de Esporlas, El Grupo Folklórico de Ciudadela y ¡cómo no! los organizadores. Una prueba de la vitalidad de nuestras danzas y del trabajo entusiasta de Maria Amorós.

Por cierto que las dos Agrupaciones locales, ARTA BALLA I CANTA y ESCLAFITS I CASTANYETES están invitadas por el Consell Insular de Mallorca para tomar parte en el desfile de la Beata el próximo 20 de Octubre. ¿Irán...?

Vova... Vova... Vova... Nuevas ideas, nuevos estilos y inteligente actuación. Grandioso el festival de los nuevos modelos de temporada y gran actuación de ARTA BALLA I CANTA con Tomeu Peña, Gina y Paco Guerrero.

VOCACION PAYESA DE UNA GRAN SEÑORA, era el titular de un reportaje realizado por Miguel Segura en El Día de Baleares. Efectivamente doña Maria Ignacia es el artífice de que esta gran possessió siga en activo. Un gran reportaje de Segura en el que queda un pálido reflejo del auténtico señorío de los Morell d'Ets Olors.

Fantástica la idea de crear en Artá una Escuela de Artesanía. Ahora es necesario que, tanto la Comunidad Autónoma como el Consell Insular de Mallorca aporten su ayuda.

¿Y del Teatro... qué? Pronto sabremos nuevas. Estarán por finalizar las gestiones del Alcalde, que se comprometió a decirnos si era o no factible cualquiera de los proyectos. O reconstrucción o levantar un nuevo edificio. Realmente es necesario no demorar este asunto. Llega el invierno y con él la necesidad de ir al cine.

Ya se dijo desde las páginas del Artá que el Teatro es tan necesario como la Depuradora.

¿Cuándo seguirá Artá el ejemplo de la Colonia de San Pedro? Los aficionados de Sa Colònia merecen nuestros plácemes por su meritoria labor teatral. Y en cada función aumenta su nivel interpretativo.

La fan molt bé a sa comèdia "Pobres Casats" se tuvo que interpretar cinco veces a teatro lleno.

¿Cuándo tendremos en Artá otra agrupación que se dedique con cierta periodicidad a montar obras teatrales para solaz de sus convecinos y formación propia?

NIFARES

SARASATE A ESTOCOLMO

Definitivamente en la próxima primavera, Sarasate expondrá en Estocolmo.

El agregado cultural de nuestra Embajada en Suecia ha prometido su total apoyo. El Fomento de Turismo ofrece su sala de exposiciones y se está tratando de que la exposición coincida con la visita que nuestro fomento tiene que efectuar al país escandinavo.

Incluso se está hablando de hacer que la muestra sea itinerante, por lo que en este caso se expondría en Gotenborg, coincidiendo con su anual e importantísima feria.

Hay que añadir que el próximo mes de octubre se piensa entronizar "La Verge de la Pau" y que Sarasate ha sido invitado juntamente con su esposa, Ovido Cortés, a presentar ante el Papa el Corazón de la Virgen en la visita que el padre Santo tiene que hacer a Zaragoza y concretamente a la Basílica del Pilar.

Jubilado, pero hay que ver la guerra que da nuestro popularísimo escultor.

FOTO COMENTADA

Es comentarista està trist perquè, si no trobam una solució econòmica per l'Artà, tal volta aquesta sigui sa darrera foto comentada.

I vos dic que és una joia.

Quina manera més sublim de fer Teatre!

Dirigits per don Pepe S'As d'Oro, recent sortit d'es seminari, amb tot es zel que sa seva càrrega teològica li proporcionava...

Tant és així, que aquesta foto és tan Teològica al manco, com es famós "Entierro del Conde Orgaz", i no va en segona això de s'enterro.

Fixau-vos que semblant a s'immortal quadre del Greco, sa part celestial ocupa s'espai superior mentre s'espessa i municipal humanitat toca amb sos peus en terra.

I bo: anem a començar anomenant tota sa tropa p'es qui no els "ubiqui" a sa primera ullada. D'esquerra a dreta i de darrera a davant.

Mans aplegades en Bernat Llodrà (Massot) corona amb estel, i seriós com requeria sa situació i com li hauria predicat sa mare. En Manolo Iglesias un Sant Lluís Gonzaga carregat com un bastaix, amb so llibre i el Sant Crist a més d'un cordó en una mà, i un mocador per plorar en s'altra. I una corona... quina corona més santificada!

En Tomeu de Son Sureda fet una mare-de-déu amb corona més sofisticada que sa de Sant Lluís i una positura "ad hoc".

En Sebastianet Morell, un àngel nerviosel-lo sense juntar ses mans per molt que cridas don Pepe.

Abaix, dret, en Tomeu Balaguer, amb una gorguera de "tul", mans juntes com a tot bon cristià escau.

En Tomeu de Son Pastor mos té desorientats i no sabem ben bé quina casta de patge, bufó o revolucionari rus representava a sa comèdia.

En Miquel Esteva Sullà, en "Miquelete" com l'anomenava una padrina seva, coronat de murta com a bon àngel urbà de pagesia. En Nofre Soler (Fuster) mà en es pit i proclamant sa pau damunt la Terra.

Sa part humana comença amb D. Toni Esteva Sullà, es metge, al cel sia ell; ve en Joan Amorós (Sopa) amb una laureada an es pit, calces, gorguera i una espasa subjectada amb sa mà esquerra, mentre fitora es pervincre amb una mirada fitxa com a bon polític, futur batle... i encara hi és. En Joan Sard (Terres), més pacífic, sense gorga, pero sí amb calces. En Jaume Garreta, en pau descansi, que almanco devia esser general, almirant o mariscal, perquè medalles, cordons i xarretes no n'hi manquen.

En Rafel Sureda (Butigueta) seriós i esblanqueït lluint també baverall i en Joan Vicens (de Ca Na Metxa) que, com don Toni, devia tenir poc a veure amb la cosa, com no fossin tramoïstes o apuntadors, perquè van de paisà.

I com a darrer personatge, en Xesc Tous (de Sa Clova) vestit de feel intanteria, emmedallat i amb una espasa quasi tan llarga com ell.

I això es tot. Corria l'any trenta; per tant fa cinquanta-quatre anys.

Escenes d'un temps en què qualcú es preocupava que s'al-lotea tengués altres coses a fer i no enganxar-se amb porros o "cubatas".

Foto inefable per sa forma i es fons, i plena de gent entranyable i de bé.

S.

HERMANDAD DE DONANTES DE SANGRE DE LA SEGURIDAD SOCIAL DE PALMA DE MALLORCA

La Secretaria General de la Hermandad de Donantes de Sangre de la Seguridad Social de Palma de Mallorca, comunica para conocimiento de los Donantes de Sangre de la misma y del público en general, el movimiento habido durante el mes de Agosto, especificando los nuevos Donantes, sangre obtenida en Palma y Pueblos y destino de esta sangre obtenida.

Nuevos Donantes en Palma	13
Nuevos Donantes en Pueblos	76
Litros Obtenidos en Palma	56'9 litros
Litros obtenidos en Pueblos	251'0 litros

Destinada en la Residencia:

Quirófano	91'8 litros
Plantas	99'1 litros
Maternidad	16'0 litros
Ambulatorio	14'5 litros
Nidos-Pediatría	13'4 litros

Cedida a otras clínicas:

Hospital General	16'6 litros
Policlínica Miramar	17'4 litros
Clínica Juaneda	2'4 litros
San Juan de Dios	7'7 litros
Mare Nostrum	4'0 litros
Cruz Roja	3'6 litros
Clínica Femenías	1'5 litros

Palma de Mallorca, 5 septiembre.

MOVIMIENTO NATURAL DE POBLACION, MES DE AGOSTO DE 1984

NACIMIENTOS

Día 17 de Julio. Maria Rosa Terrasa y Tous. Hija de Juan Luis y María.

Día 31. Margarita Antonia Nicolau y Servera. Hija de Francisco y Juana María.

Día 2 de Agosto. Amelia Garau Ramírez. Hija de Miguel y Bárbara.

MATRIMONIOS

D'a 11 de Agosto. Gabriel Tous con María Hernández Sastre. C/. Figueras, 23.

Día 27. Rafael Manuel Pereira y Rios con Margarita Artigues y Lliteras. C/. Huerto, 10.

Día 25. Ignacio López y Díaz con Francisca Torrelló y Verdura. C/. Crema, 14.

DEFUNCIONES

Día 13 de Agosto. Margarita Terrasa Gil, a) Cirera. C/. Na Caragol, 3

Día 21. Micaela Negre Guiscafré, a) Bolletina. Gran Vía, 45.

Día 23. Magdalena Garau Sancho, a) Puñala. Gran Vía, 13.

Día 24. Jaime Nebot Lago, a) Chinnet. Santa Catalina, 16.

Día 27. Juan Grillo Perez. C/. Receta, 4.

12/196

FOTO COMENTADA

DEL MES ANTERIOR

Quin disgust varem tenir.

Ses més guapes i fines de sa comarca no se podien destriar per culpa de deficiències tècniques. Per això repetim sa foto.

Feis sa prova de llegir es texte d'es mes passat contemplant aquesta d'avui. Veureu que hi havia motiu.

No hi havia dret que per culpa d'una maquinota mos haguesim de privar de veure es floret de nines més guapes d'Artà.

FESTIVAL DE L'ARTÀ

Atención:

El próximo 12 de octubre, Dios mediante, efectuaremos en el Salón del Colegio de los P.P. Franciscanos, la entrega de Ses Comares d'Or, de plata i d'argent, con un programa muy lírico pero de mucha calidad.

Actuarán:

El Coro del Teatre Principal con Francisco Bosch, Margaluz y Xesc Forteza, y posiblemente, las sopranos Paula Rosselló y Silvia Corbacho, así como la Agrupación folklórica local "Artà balla i canta".

Recordamos que Ses Comares fueron ganadas por "Artà balla i canta", Joan Sarasate y Joan Ferriol, que recibirán su Comare i el correspondiente Diploma.

La entrada es gratuita para suscriptores y para los que no lo son tendrán que traer un ejemplar de l'Artà de septiembre.

¡ATENCIÓN!

DEL 15 DE OCTUBRE HASTA EL 30 DE MAYO se reanudan las clases de Corte y Confección del modisto FERNANDEZ.

Horas a convenir
y Confección a medida
Teléfono 56 20 93
C/. CAN SART, 18
ARTA

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

COMISSIO D'AGRICULTURA

La Comissió d'Agricultura del Consell Insular de Mallorca admetrà sol·licituds de subvenció fins el proper dia 15 d'Octubre referides a:

—Ramaders, per a graners de bestiar ovi.

—Per a reparació i millora de molins d'extracció d'aigua, moguts per la força eòlica, per a ús agrícola.

—Centres d'Ensenyança, per a hivernacles i equips meteorològics amb finalitats docents.